

kazuo ishiguro

üzerine

Zeki Z. Kırmızı

2015

Ishiguro, Kazuo; *Uzak Tepeler (A Pale View of the Hills, 1982)*,
Çev. Pınar Besen
Yapı Kredi Yayınları, YK'da Birinci Basım, Ağustos 2012, İstanbul, 161 s.
*

Ishiguro, Kazuo; *Günden Kalanlar (The Remains of the Day, 1989)*,
Çev. Şebnem Susam
Can Yayınları, Birinci Basım, 1993, İstanbul, 255 s.
*

Ishiguro, Kazuo; *Beni Asla Bırakma (Never Let Me Go, 2005)*,
Çev. Mine Haydaroğlu
Yapı Kredi Yayınları, Birinci Basım, Şubat 2007, İstanbul, 271 s.
*

Ishiguro, Kazuo; *Noktürnler. Müziğe ve Geceye Dair Öyküler (Nocturnes, 2009)*,
Çev. Zeynep Erkut
Turkuvaz Yayınları, Birinci Basım, Ekim 2011, İstanbul, 189 s.

Aradan çıkan bir yarım Ishiguro (İşiguro) okuması. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere 7 romanının 7'si de Türkçe'ye çevrilmiş. 3 öykü kitabından sonuncusu (Noktürnler) Türkçe'de var yalnızca. Oyunları ve az şiirleri dışında demek ki Türkçeye kazandırılmış, hem de çok iyi çevirilerle kazandırılmış bir yazar Ishiguro. Dolayısıyla Türkçedeki 8 kitabından 4'ünü okumuş oldum bir küçük kaçamakla. Ama zaman sırası ters bir okuma oldu. Sondan başa doğru yürüdüm neredeyse. Kitap kitabı çağırırdı ve ilk romana (***Uzak Tepeler***) değin çıktım.

1954 yılında (61 yaşında) Nagazaki doğumlu Ishiguro sanırım 6 yaşında ailesiyle İngiltere'ye yerleşiyor. Ve bir İngiliz yurttaşı olarak yetişiyor. İngilizce yazıyor. Ona İngiliz yazar diyebiliriz, hatta dememiz özellikle gerekir.

İngilizce yazın çevresi Ishiguro'yu ödüksüz bırakmadı ve Kazuo Ishiguro; *Time* (2005 yılında ***Beni Asla Bırakma***'nın 1923'denberi İngiliz dilinde yazılmış 100 büyük romandan biri seçilmesi), *The Times* (2008 yılında Kazuo Ishiguro'nun 1945'den beri en büyük 50 İngiltere yazarından biri seçilmesi) listelerine girerken, ayrıca 1982'de ***Uzak Tepeler***, 1986'da ***Değişen Dünyada Bir Sanatçı*** için Winifred Holtby (İngiliz yazarı Winifred Holtby'nin anısına 1967'de *Royal Society of Literature*'ce kurulan, yılın en iyi bölgesel, yerel yazarı ödülü); 1989'da ***Günden Kalanlar*** için Booker

(1968'den beri yılda bir kez verilen İngiltere'de basılmış ve İngilizce yazılmış en iyi özgün roman ödülü) ödülleri kazandı. Ayrıca nişanları vb. var anladığımca.

Tabloyu aşağıya koyuyorum. Bu tür kaynakça çalışmalarının Türkçe okuruna yarar sağladığı kanısındayım. Genellikle yayınevleri yazarların Türkiye baskıları konusunda özenli değiller. Kendi yayınlarını, çevirilerini öne çıkarmalarını bir yere değin anlayabilirim ama doğru bulmuyorum. Yazarın Türkiye'de tüm yayınlarını kesinlikle bilmeleri, önceki baskılar konusunda okuru doğru dürüst (eksiksiz) bilgilendirmeleri yerinde olacaktır. Ishiguro örneğinde Ishiguro'nun yayın haklarını yakın yıllarda Yapı Kredi Yayınevi alınca eski (ve başarılı) Can ve Turkuvaz Yayınevi çevirilerini de bastı. İyi yaptı da bunun belirtilmesi gerekir.

TÜR	YIL	ÖZGÜN ADI	UYARLAMA	ÇEVİRİ	YIL	ÇEVİRMEN	YAYINEVİ
roman	1982	<i>A Pale View of Hills</i>		Uzak Tepeler	2000	Pınar Besen	Can
roman	1982	<i>A Pale View of Hills</i>		Uzak Tepeler	2012	Pınar Besen	Yapı Kredi
oyun	1984	<i>A Profile of Arthur J. Mason</i>					
roman	1986	<i>An Artist of the Floating World</i>		Değişen Dünyada Bir Sanatçı	2008	Suat Ertüzün	Turkuvaz
roman	1986	<i>An Artist of the Floating World</i>		Değişen Dünyada Bir Sanatçı	2015	Suat Ertüzün	Yapı Kredi
oyun	1987	<i>The Gourmet</i>					
roman	1989	<i>The Remains of the Day</i>	James Ivory, 1993	Günden Kalanlar	1993	Şebnem Susam	Can
roman	1989	<i>The Remains of the Day</i>	James Ivory, 1993	Günden Kalanlar	2015	Şebnem Susam	Yapı Kredi
öykü	1990	<i>A Family Supper</i>					
roman	1995	<i>The Unconsoled</i>		Avunamayanlar	2009	Roza Hakmen	Yapı Kredi
roman	2000	<i>When We Were Orphans</i>		Öksüzlüğümüz	2014	Yasemin Ortwein	Yapı Kredi
öykü	2001	<i>A Village After Dark</i>					
oyun	2003	<i>The Saddest Music in the World</i>					
oyun	2005	<i>The White Countess</i>	James Ivory, 2005				
roman	2005	<i>Never Let Me Go</i>	Mark Romanek, 2010	Beni Asla Bırakma	2007	Mine Haydaroğlu	Yapı Kredi
öykü	2009	<i>Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall</i>		Noktürnler: Müziğe ve Geceye Dair	2009	Zeynep Erkut	Turkuvaz
roman	2015	<i>The Buried Giants</i>		Gömülü Dev	2015	Roza Hakmen	Yapı Kredi

Şimdi gelelim dilim döndüğünce Ishiguro'nun 4 kitabından izlenimlerime. Birkaç saptamayla yetineceğim. Doğrusu ilk **Noktürnler**'i elime aldığımda bir Japon yazarı okuyacağımı düşünüyordum ve yanılgımı daha ilk öykünün ilk tümcesinde anladım: “*Tony Gardner'in turistlerin arasında oturduğunu fark ettiğim sabah, bahar Venedik'e yeni yeni geliyordu.*” (**Aşk Şarkıcısı**, 11) Hoop, dedim kendime, karşında iliklerine değin bir Batılı (İngiliz) var. Adı seni yanıltmasın. Neye niyet neye kısmat türünden en başında yerinden edilmiş bir tedirgin okumayla dengem bozulmuştu azıcık. Uyum sağlamam, bir Japon'un tam bir İngiliz gibi yazabileceğini kabul etmem gerekti. Üstelik bu konuda şerbetliydim. Yıllardır özellikle 20.yüzyıl Japon Yazını okumalarım boyunca (Akutagawa, Tanizaki, Kawabata, Mishima, , Murakami, vb.) **Batılılaşmanın** (1868'le başlayan *Meiji* Dönemi) Japon ekini ve insanı üzerindeki güçlü etkisini, Japon aydınlarının yeni ve bambaşka ekinlere uyumlanma, uyarlanma yeteneğini ayımsamış, bunu anlamaya çalışmışım. **Uzak Doğu** diye yerelleştirilecek, tipleştirilecek özgün bir Japon insanı doğası değil, uyum sağlamaya ve dönüşmeye çok yatkın bir açık ırasallık gözlemlemişim. Örneğin Mishima'nın Doğuludan çok Batılı (Avrupalı) bir yazar olduğunu saptamış, ileri sürmüştüm. Kawabata ve birçoğu için de az çok söylenebilir bu. Ama Ishiguro'da durum kökten değişik. Anadili İngilizce olan bir İngilizden daha İngiliz bir yazar olduğunu düşündüm. Sanki bunu kanıtlamak için yazmış gibi göründü bana. (Elbette bu yargı ileri gitmiş bir yargıdır. Ishiguro bu nedenden çok başka birçok nedenle yazmış olmalıdır. Umarım bunlardan bir ikisini görmeyi becerebilirim.)

Kuşkusuz öyküleriyle yetinmeyip merakla önceki yapıtlarına (roman) dönmem nasıl bir (İngiliz) yazarla karşı karşıya olduğum konusunda görüşümü derinleştirdi. Okuyuşuma karşıt bir yazı çizgisi izleyerek anavatana henüz daha sıcak, canlı imgelerle bağlı olunan (oysa ilk roman **Uzak Tepeler** İngilizce yayınlandığında Ishiguro 28 yaşında İngiliz gibi yaşayan, duyumsayan, bakan biridir) ilk romana dönmem iyi olacak.

Anlatı zamanından kısa ve uzun geçmişe anlatıcının (İngiltere'de yerleşmiş, büyük kızı Keiko'nun aileden kopup kendi yaşamına son verdiği, küçük kızı Niki'nin ziyaretine geldiği anne, Etsuko) koşutlu olarak iki ayrı uzama (yakın, şimdinin uzamı İngiltere ile uzak, geçmişin uzamı, atom bombasının anıları henüz taze Japonya, Nagazaki) yönelik aktarım ve anımsayışından örülü roman, okurunu tek kişi üzerinden iki zamana ve uzama taşıyor. Böyle bir kurgu içerisinde okurun görevi bu uzam-zaman ilişkilendirmesini yatay, dikey, çapraz olarak tümlemek ve kişilerin yapıp etmelerini, sözlerini ve davranışlarını etlendirmek, kendi okurluk birikimiyle derinleştirmek... Çünkü bana göre Ishiguro'nun en belirgin özelliklerinden biri az konuşmak, hatta çoğu kez konuşmamak. Bu dille (İngilizce) ilgili bir sav, tezdır. Yazarın bir tezi var. Gözlemlediğimiz, algıladığımız yaşam alanı yalnızca bir imadır, Ishiguro'ya göre. Buzdağının su üstünde görünen bölümü, küçük, gerçekten küçük bir bölümdür. Ama görünen şeyin iması onun poetikasının özünü oluşturuyor (sanki). Yeri gelmişken İngiliz dilinin büyük ustası, virtüözü Henry James'e, belki **Daisy Miller**'a (1878), gizemli uzun öykülerine (**Yürek Burgusu**, 1898 gibi) uzanabiliriz. Okuru sarsan şey, metinlerin asla gösterilmeyen, gösterilemeyecek olan gizemli sözü, vaadidir. Okur doğanın kaldırılan kabuğu altında yaşamın kılcal, sinirsel, savunmasız biçimde açığa çıkabilecek ve dayanılamayacak katlanılmaz dokularıyla ilgili bilgilendirilir, hazırlanır ama bir yerde durdurulur. Ona kabuktaki renk değişimleri, kıpırtıları, devinimleri ile içine sızamayacağı bir dünya imalanmakla yetinilir. İngiliz dilinin bence en büyük ve üstlenilmiş kalıtçılarında biri olan Kazuo Ishiguro bu dil oyununa arkalanır. Aynadaki görüntünün arkasında, bu görüntünün kaynağı olan şeyi yazar. Ama dil görüntüyle ilgilidir. Onun sunduğuyla yetinir ve sınırı

(eşği) asla geçmez, buna yeltenmez. Dil bu sınırın imasıdır gerçekte ve ustalık, virtüozite dediğim bu. Bir şeyi alıp ıçığını cıcığını çıkarırcasına ve şehvetle betimlemek, anlatmak, doyunmak değil, anlatırken sınıртаşına bindirmek, sınırı kavramak, geçebilecekken beride, burada dilde kalmak, sınırı ve ötesini ise yalnızca imalamak. Eh, Buzzati bunu yapmıştı aşağı yukarı (**Tatar Çölü**, 1940). Bu çile, çıkmaza batmış, yolunu yitirmiş dili, çıkmazını aşma tutkusuyla, yani kendi kendisiyle ilişkilendirir. Dil kendini diller, derinler, daha az söz(cük)le ima giderek artar çoğalır, (değişmece) büyür. Daha İngiliz(ce) olunur. İngiliz Dil(i) ustası yani... Murakami'nin de yaptığı, üzerinde çalıştığı benzer bir şeydir. Öykü kanallarını gündelik yaşamın gerçeği içine değil dilin içine açar, dili oyarak, ikinci bir yaşam okuması yapar. Böylece anlarız ki kolayca öteki yana geçebiliriz. Onca sağlam da değilmişiz buralılığımızda, yerelliğimizde, sınırla çevrili yurtlandığımız bu yerde. Niyetlendiği şey Ishiguro'yu dilin (kullandığı dilin) işlevsel uzmanı kılıyor bir yandan. Dil (İngilizce) en kusursuz biçimde nasıl kullanılır, en az kaynakla en çoğu nasıl imalar? Düşgücünü (somut imgelerden oldukça irak, belirsizlik yüklü ama çağrışım gücü onca yüksek tanımsız, alacakaranlık imgelerle) nasıl tetikler? Sonuç: İngilizce'nin en yalın durumunun kullanımı. Okura pek kolay gelir. Klasik, dengeli, ölçülü, yalın, zorunlu en az (asgari) dil tutumu. Oysa bundan daha zor bir dil işçiliği düşleyemiyorum. Çünkü okuduğum kitaplarından edindiğim ve tartışma götürmez izlenimim şu. Herhangi bir İngiliz (Anglo-sakson) aydından, entelektüelden çok daha yüksek bir düzeyde İngiliz İmparatorluk ekinini sapına dek özümsemiş bir İngiliz yazarla karşı karşıyayız. İngilizcenin klasik, çağdaş yazınının tüm içerikleri, biçimleri, biçemleri, kullanımları onun içinden geçmiş ve kavranılmış... Hemen öncü (avangard) bir tepki vermek yerine, sabırla bu eşsiz kalıtın incelikli varıl belirtilerini öncelikle yansıtarak (ustanın resimlerini kopyalayan resim öğrencisi gibi) dilde, yani İngilizce yazında teknik ustalık (kara kuşak) düzeyini tutturmak... Bilinçli çabası bu olmuş Kazuo Ishiguro'nun. Tüm kaynaklarını, enerjisini seferber ettiği açık bu yolda... Düzyazıda gerçek anlamda klasik denge, açıklık, duruluk, saydamlık, dolaysızlık... Dünyanın yüzlerce yıllık yazın egemeni İngilizce düşünüldüğünde zorlu bir savaşımdan söz ediyoruz. Bir tür ilkelcilik (primitizm) olarak görülebilir mi? Sanmıyorum. Başta söylediğim imalama düzeyi bunca yüksek olmasa belki yavan metinler olarak geçebilirdik Ishiguro metinlerini. Hayır, bir dil savlaşması, dil tırmanışı var çok belirgin. Dil en alt, asal bileşenlerini yepyeni gönderimlere (imalara) hazır tutabilir. Dil gösterilebilir. **Günden Kalanlar**'da başuşağın yanlışlıkla yolunun düştüğü köyde köylülerle yürüttüğü söyleşide örneğin, dilin uslamlama yeteneğinin gösterilmesi yazar tutumunu az çok imler. Yıllar ve yıllar önce Russell'ın taşrada bir İngiliz köylünün yolu soran biriyle kurduğu iletişimi aktarışını anımsadım birden. Öte yandan **Yarınki Yüzün**'ü nasıl anımsamam. (*Javier Marias, 2002-7*) Sözüne etmeye çalıştığım böyle bir şey, dilin içsel uslamlama, akma, sıralanma, düzenleniş biçimi. Dilin en içten, temel mantığının (önermesel) ortaya çıkarılması. Bu durumda kimse Kazuo Ishiguro denli İngiliz değildir (olamaz). Kanıtı, yapıtı işte! Neden?

Neden sorusuna yanıt verme yetkisini kendimde göremesem de çıkarımda bulunabilirim. Ishiguro yeni yurduna layık olduğunu böyle kanıtlıyor. Asıl yurdu ve dili artık İngilizcedir. Kimse zamanı geriye saramayacaktır. Kök, kaynak silinmiş, kendini kuşaklar boyu İngilizden daha İngiliz kılabilmiştir o. Yurtlanma öncelikle dilin yaşamı karşılama yetkinliği, ölçeğiyle ilgilidir. Törelere, davranışları, doğal ya da yapay tepkeleri (refleks) öğrenirsiniz ama dilin gözelerine sızıp tıp tıp damlamadan yurtlanamazsınız. Yani dil orada, öyle olma kanıtıdır, kimse artık bunu tartışamaz, kişiyi buradaki zamandan ve yerden edemez. Yani filiz kökünü derinlere salmış, İngiltere'nin kır (dünyanın en güzel kır görünümüleri) **Günden Kalanlar**'da

imgelenmiştir, bir İngilizin yüzeyden kolayca gözardı edebileceği ayrıntı ve inceliklerde üstelik. O kır herhangi bir İngiliz'den çok Kazuo Ishiguro'ca hak edilmiş bir kırdır. Kuşkusuz bu açıklama yetersiz ve eleştiriye açıktır. Çünkü 6 yaşından başlayarak kendini bir toplumsal ekinin (kültür) içinde bulan, orada sulanıp yetiştirilen biri, hangi kaynaktan geliyor olursa olsun yeni yurduna yurttaştır, denebilir ve bir ölçüde doğrudur da. Ama ben daha çoğundan söz ediyorum. Bilmezsiniz ama soluyup durursunuz yurdunuzu. Her soluk alışverişinde yurdunuzun tüm yaratısı, bulunduğunuz yerde ne olursanız olun önemli ölçüde size de aittir. Oralısınız ya... Anadilinizdir ya İngilizce. Bir yabancıнын kıskançlıkla imreneceği bir durumdur bu, yetileri ne olursa olsun. Bu aradaki ters açının kapanmasıydı Ishiguro'nun derdi. Ve kusursuz denebilecek bir yetkinlikle kapadı üstelik. Kanımca hakkında yazdıklarından başka şey bilmeyen biri onu arkasındaki kuşaklar boyu has Anglo-sakson soyuna bağlamakta zerrece kuşkuya düşmez.

Uzak Tepeler'de İngiltere'de yerleşik ailenin bunalımı göç ya da yurtsuzlukla ilgili değildir. Öykü zaten iki katmanlıdır. Anlatıcı ve çevresinin katmanı ile anlatıcının geçmişte tanıklık ettiği öykü katmanı... Bu alt öykü Amerikalı denizcinin ayarttığı kadının ABD'ye kızıyla birlikte (Sachiko ve kızı Mariko) çağrılacağı umudu, çırpınışı. Ama dipte bir öykü daha var. Küçük kızın başka bir dünyadan yönetiliyormuşçasına garip davranışları... Uyumsuz, ürkütücü, denetlenemeyen kız çocuğu romanın belirsiz, boşluklu, karanlık odağını oluşturuyor. Yıllar sonra eşini ve büyük kızını yitirmiş, küçük kızıyla sorunlu Etsuko neden geçmişe gidiyor, savaş ertesinde anneye küçük kızını anımsıyor? Romanı yorumlama derdim yok, yalnızca romanın kara havasının ve anlatı zamanında yaşanan bunalımın geçmişin kalıntılarıyla, saçılmış insanlar ve öyküleriyle ilişkili olduğunu düşünebiliriz. Marika (geçmişteki kız çocuğu) sorgu gibi resmin karanlık yerinde gözlerini dikmiş bakıyor ve tedirginliği çoğaltıyor. Aynı tedirginlik duygusunu klonlama öyküsü olan **Beni Asla Bırakma**'da da yaşıyoruz. (Dolly, ilk klonlanmış koyun İngiltere'de 5 Temmuz 1996'da doğdu. - *Vikipedi*) O romanda da okur genel sağlık çözümü olarak (organ çiftliği gibi) klonlanmış insanları ve insanca ilişkilerini gizemli bir örtü altında imalarıyla anlatarak okuru ikilemlere, yani karanlık tasalara salıyor.

Kazuo Ishiguro

Son saptamam da bununla ilgili olabilir. Ishiguro'nun okuru etkileyen, içten içe sarsan özelliği düzgün, açık, doğal tümcelerle neredeyse metafizik, sıradışı, dünya ötesi ya da vurgun yemiş bir ilişkiler ağına tanıklığa zorlaması. Ucu Kafka'ya değin gider bunun. Belki groteske. Ama dil (anlatıcı dili de) bu grotesk içeriği dışlarcasına yalın, düzdür. Okur iki ucu düğümlemekte güçlük çeker. Dil içeriği karşılaşmanın diye gösterilen bu özen okuru tekinsiz bir yerde, zamanda bırakır. Bu özellik tüm yapıtlarında var. Örneğin **Günden Kalanlar**'da başuşağın içdöküşü (içmonologu) inanılmaz bir çatışmanın içine atar bizi. Bu arı uslamlama yeteneği (mantık) gündelik seçimle bağdaşmaz. Görev, duyguyu her yerde ve her zaman önceler. İngiltere, Dünya kurtarılır (!), hem de bir başuşakça ama tortu kalır. Bir tortu kalır, us, görü, sağduyu tortuyu sınırlar, tanımlar, or(t)ada bırakır. Yap(ıl)acak bir şey yoktur. Yaşam bu tipik İngilizin kabuğunda mı, çekirdeğinde mi nabızlanır? Bu sorunun yanıtı olsa bile her zaman gecikmiş bir yanıttır. Bir şeyler arkada kalmış, yitirilmiştir ama '*adı dilimizin ucundadır*' (Quignard), anımsanmaya çalışılan ad güvenle, durup düşünerek anımsanıp kon(a)maz değil mi Bay Ishiguro. Bütün bu olup bitene ad veremeyiz. Benzer şeyler **Noktürnler**'de de dile gelir. Bu öykülerde yüzeyde çok farklı belirtiler veren insanlar diplerinde, derinliklerinde yıkımlar yaşarlar ve Munro'yu anımsarız dil tutumu açısından değil, içerikler açısından. Ishiguro'yu özgünleştiren, sorununa dil tutumuyla (dili bir mızrak gibi kullanarak) yönelmesi(dir).